

РЕЗЮМЕ – ИЗБРАНА ТЕМА

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ В ОБЛАСТТА НА НАРКОТИЦИТЕ В ЕВРОПА

Въведение

Научните изследвания в областта на наркотиците са от ключово значение за разбирането на проблемите с наркотиците в Европа. Научните изследвания помагат на Европа да се поучи от миналото, като набележи исторически модели на употребата на наркотици и проучи циклите и различните начини на използване на наркотични вещества. Научните изследвания в днешно време способстват за повишаване на осведомеността и засилване на мониторинга в Европа. Чрез тях се предоставят изследвания и данни за обхвата и мащаба на проблемите, свързани с наркотици, и се обръща внимание на нововъзникващите тенденции и новите модели на употреба на наркотици. Научните изследвания спомагат за това Европа да се подготви за бъдещето, като разглеждат практически проблеми, например разпределянето на ресурси, най-добрите практики и насърчаването на новаторски подходи за овладяване на проблема, свързан с употребата на наркотици.

Днес все повече се налага европейската политика за наркотиците да е „основана на доказателства“. Това означава, че политиката се опира на научни изследвания и открития и че научните изследвания играят важна роля при определянето на приоритетите в политиката, най-добрите практики и възможности. Изграждането на картината на научните изследвания в областта на наркотиците в Европа все още е трудна задача. Така както употребата на наркотици засяга най-различни слоеве от обществото, научните изследвания в областта на наркотиците обхващат голям брой дисциплини, като здравеопазването, психиатрията и психологията, социологията, медицината, правото, криминологията, политологията и икономиката; също така научните изследвания на забранени от закона наркотични вещества и тези на разрешените вещества, като алкохол, цигари или упойващи вещества, отпускани по рецепта или по-обща концепция на пристрастяване и компулсивно поведение, често делят общи ресурси. В проектите за научни изследвания в областта на наркотиците се използват различни методологически подходи и в тях участват много заинтересовани страни. По същия начин финансирането на проучвания в Европа е с разнообразен характер – по отношение на периодичността и бюджетните цикли, националните, регионалните или международните приоритети, подреждане на целите на изследванията по приоритети и най-различни източници на финансова подкрепа. Към това общо разнообразие се добавя националното, местното и регионалното разнообразие: научните изследвания в областта на наркотиците не са равномерно разпределени и не навсякъде в държавите-членки на ЕС са еднакво налични.

Националното научно изследване в областта на наркотиците в Европа по избрана тема от ЕЦМНН дава представа за рамката, в която се провеждат научните изследвания в областта на наркотиците в европейските страни. В този материал вниманието е насочено към ролята на тези изследвания на национално равнище, мерките за координация и финансиране, структурите за проучвания и разпространение, както и най-важните текущи проекти. С това проучване се отбелязва напредък спрямо проведен през 1996 г. експеримент – проучване за установяване на наличната информация и след това се набелязват някои ограничения и празноти, като се предлагат идеи за развитие в тази област. Избрана тема се придружава от уебсайт, на който се публикуват цели доклади с информация, събрани от докладващите страни, които можете да намерите на адрес: <http://www.emcdda.europa.eu/themes/research>.

Методология на докладване

През 2007 г. от националните фокусни центрове на ЕЦМНН от мрежата Reitox в 27-те държави-членки, Хърватия, Норвегия и Турция е поискано да изготвят глава с научно изследване в

областта на наркотиците във всяка една от тези страни. Отговори са получени от 25 държави-членки, Хърватия и Норвегия. Изискването за информация обхваща следното:

- обзор на националните структури и политики за научни изследвания в областта на наркотиците;
- настояща картина на научните изследвания в областта на наркотиците във всяка държава-членка;
- описание на националните структури и подходи за събиране и разпространение на резултатите от научни изследвания в областта на наркотиците.

В тази информационна инициатива са включени както „приложни“, така и „базови“ научни изследвания. Научни изследвания от областта на намаляване на доставките, т.е. областта на криминологията, полицията, правоприлагането и конфискациите, са изключени, тъй като много от националните фокусни центрове ограничават достъпа до информация в тази област.

Докладите от националните фокусни центрове от мрежата Reitox дават възможност на Центъра да изгради настоящата картина на научните изследвания в областта на наркотиците в Европа и да се приложи експериментална рамка на категории за класифициране на (i) участниците в научните изследвания в Европа, (ii) всеобхватни теми и предмети от сборник с проучвания, както е докладвано на Центъра и (iii) съществуващите канали за разпространение. Докладите са сравнени с доклада от 1996 година, когато за първи път ЕЦМНН провежда експериментален преглед на научните изследвания в областта на наркотиците в 15 държави-членки под заглавието „Инициативи за научни изследвания в областта на наркотиците в Европейския съюз“.

Първи резултати

- Макар научните изследвания в областта на наркотиците още през 1996 г. да са тема от обществен интерес, днес те са официален приоритет в държавите-членки. Оттогава научните изследвания са изведени в официалните политически ръководни принципи в много страни от ЕС. Понастоящем научните изследвания по-конкретно се споменават в националните документи за политиката в областта на наркотиците на 20 от 27 докладващи страни.
- Ако се обърнем към най-новата история на научните изследвания в областта на наркотиците в ЕС, ще видим, че има свидетелства за наличие на „последователност“. Налице е ясна тенденция за тясно свързване на първоначалните приоритети на научните изследвания в областта на наркотиците с необходимостта от оценяване на мащаба на употребата на наркотици на национално и регионално равнище с цел да се изготви по-добър план за мерки и политики. На втори етап приоритетите се превръщат в приложни проучвания, а именно доколкото са засегнати нуждите за оценяване и извършване на оценки на мерките и политиките (като подходи за лечение и инициативи за превенция). На този етап допълнителните качествени научни изследвания на лицата, употребяващи наркотици и моделите на употреба на наркотици се допълват от количествени епидемиологични проучвания. Накрая, в някои страни новаторските и високо ресурсни биомедицински проучвания са се пренасочили към областта на резултатите от употребата и предразположението към наркотици.
- В държавите-членки научните изследвания в областта на наркотиците се извършват от различни лица и органи. Сред тях са университети, здравни институции, специализирани центрове за проучвания, НПО и фармацевтичната индустрия. Докладващите страни посочват общо над 70 главни структури за проучвания. Те могат да се разпределят в четири вида структури: (i) академични центрове (сред които университети и университетски центрове за проучвания); (ii) публични центрове и институти за проучвания; (iii) частни центрове и институти за проучвания (сред които фондации и фармацевтичната индустрия) и (iv) институции, в които се помещават националните фокусни центрове от мрежата Reitox.
- Добре функциониращата координация между научните изследователи, централните за проучване и областите на проучване е предпоставка за продължителното, всеобхватно и висококачествено научно изследване. При проучването, осъществено от ЕЦМНН през 1996 г. относно научните изследвания в областта на наркотиците, е забелязана сериозна липса на такава координация, което продължава да е основният структурен проблем в повечето страни. Само няколко страни съобщават, че разполагат с интердисциплинарни национални мрежи за проучвания, за които се отпускат постоянно субсидии.

- Правителствата са основният източник на финансиране за научните изследвания в областта на наркотиците, като се отдава приоритет на аргументираните политики в съответната страна. Правителствата отпускат базови субсидии за някои университети и научноизследователски институти, въпреки че повече субсидии се отпускат чрез обществени поръчки или договори за възлагане на конкретно проучване. Сред каналите и източниците на финансиране са национални органи за координация в областта на наркотиците, национални фокусни центрове или конкретни правителствени програми за проучвания в областта на наркотиците. Други финансови източници са публично финансирани фондации, благотворителни фондации и частни организации като фармацевтични дружества и НПО.
- Количественото измерване и описването на разходите за научни изследвания в областта на наркотиците в страните се оказва трудна задача. Само шест държави-членки (Чешката република, Ирландия, Испания, Франция, Унгария, Португалия), особено някои от тях, които разполагат с централизирани механизми за координация, са в състояние да съобщят по-подробна информация за разпределението на субсидиите за научни изследвания в областта на наркотиците. Някои държави-членки съобщават само за субсидии за основните проекти на проучвания (Германия, Люксембург, Малта, Полша и Словакия) или за основни финансови източници за проучвания (Финландия, Великобритания). Повечето докладващи страни почти не разполагат с информация за финансиране на научни изследвания в областта на наркотиците. Следователно, се препоръчва да се проведат повече проучвания за публичните разходи и влиянието им върху научните изследвания и върху ефекта от научните изследвания в областта на наркотиците и потенциалните финансови ползи от тях.
- В докладващите страни инфраструктурата за разпространение на резултатите от научните изследвания е разнообразна. Могат да се споменат голям брой рецензирани и нерецензирани научни списания, новинарски бюлетени и професионални периодични издания, самите национални фокусни центрове, библиотеки и документални центрове, национални годишни доклади, специализирани уебсайтове, професионални и научни конференции и пресконференции.
- Научните списания са естествена платформа за публикуване на научни изследвания, като през 2007 г. се съобщава за 27 специализирани, рецензирани списания за научни изследвания в областта на наркотиците, т.е. два пъти повече от 1996 г. Тези списания се публикуват основно на националния език на всяка страна. За оценяването на общи теми на научните изследвания се използва сборник от статии от списанията: от 288 класифицирани статии 65 са свързани с изследване на разпространението, мащаба и моделите на употреба на наркотици; 81 се занимават с изследване на отговорите на положението с наркотиците; 51 се занимават с изследване на определящите фактори за употреба на наркотици и рисковите/защитни фактори; 29 се занимават с изследване на последиците от употребата и злоупотребата с наркотици; и 62 се занимават с изследване на механизмите и ефектите от наркотиците.

Заклучения

- В общи линии от 1996 г. насам научните изследвания в областта на наркотиците в Европа стават значително по-добри. Повечето страни съобщават за относително стабилна подкрепа и субсидиращи структури на национално равнище въпреки сериозните разлики, които съществуват между тях и изразяват безпокойство относно наличността на субсидии и тяхната постоянна наличност. Областите, в които видимо се полагат по-големи усилия при научните изследвания, са следните: разпространението, мащабът и моделите на употреба на наркотици, за които всички страни са провели наскоро или в момента тежат проекти; оценяването на мерките (най-вече лечение, превенция, политики и стратегии в областта на наркотиците) и икономическите аспекти.
- Националните фокусни центрове в момента съобщават данни на ЕЦМНН, като използват инструменти и методи, които насърчават сравнимостта и надеждността на данните. В голям брой страни в Европа често се предприемат международни сравнителни проучвания, като проекта ESPAD (Европейски училищен изследователски проект за алкохол и други наркотици). Освен това са разработени и е предоставен достъп до нови канали за разпространение, особено каналите, достъпни чрез интернет, така че по-лесно, по-бързо и на по-широка публика да се предоставят заключенията от научните изследвания.

- Трудно е да се оцени връзката между резултатите от научните изследвания и определянето на политиката. Страните са постигнали консенсус по въпроса, че не може да се усети пряка „линейна връзка“. Независимо от това повечето от тях заключават, че научните изследвания не влияят върху вземането на решения, поне до определена степен. В докладите се изказва предположение, че специално възлаганите проучвания от самите определящи политиката лица има по-голяма вероятност да бъдат взети предвид при вземането на решения. В допълнение към това в страните има множество примери за преки действия на политиката въз основа на приложените проучвания.
- Макар и да има подобрене на положението, продължават да съществуват сериозни ограничения и недостиг на информация. Поради искания за оценяване на мерки, определяне на политиката и прилагащи мерки се появяват нови трудности. Въпреки че многодисциплинарните проучвания са общи, може да се направи повече за координирането на усилията на изследователите в различни области. Субсидиращите източници и цикли продължават да бъдат фрагментирани. Специализираното университетско образование и обучение в областта на научните изследвания са недостатъчни в повечето страни, което застрашава набирането на млади изследователи в областта. Продължава да е недостатъчно и финансирането за широкомащабни проекти в областта на наркотиците, като общите проучвания сред населението, но и важните основни проучвания.
- На последно място, трябва да се положат повече усилия за насърчаване на координацията и наличността на информация в тази област, както и за планирането и оценяването на големия обем информация, с която разполагат научните изследователи, особено в интернет. Обстановката за научни изследвания в Европа постоянно се мени, а общата картина на научните изследвания в областта на наркотиците в страните ще бъде все така ценен източник за определянето на приоритетите, оценяването на постиженията на страните и насърчаването на аргументираните политики в областта на наркотиците.

Три задълбочени обзора, които понастоящем представляват интерес, се публикуват като избрани теми всяка година въз основа на предоставена на ЕЦМНН информация от държаните-членки на ЕС, страните – кандидатки за членство в ЕС и Норвегия (която участва в работата на ЕЦМНН от 2001 г.) като част от националния процес на докладване.

Всички избрани теми (на английски език) и резюмета (на 23 езика) могат да бъдат намерени на страницата на ЕЦМНН:

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/selected-issues>